

Még olyan tudósra sem könnyű hitelesen emlékezni, akit mindnyájan tiszteltünk, tisztelünk ma is, és akitől csak értékes ismereteket kaptunk. Mindez Mollay Károly professzorról jut az eszembe, akinek a tanítványai nagyon sokat köszönhetnek. Mollay professzor életemnek – életünknek meghatározó személyisége, de mindazoknak a német szakosoknak is, akiket az 1950-es évek első felében tanított. Az 1950-es évek elején általában csak 10–12 fős létszámú évfolyamokat engedélyeztek, ahol mindnyájan sok ismereteket kaptunk Tőle. Professzorunktól két dolgot lehetett megtanulni: a tudományt és a tisztességet. Mollay Károly személyében jeles és tisztességes emberi erények egyesültek: az okosság, az igazságosság és az erősség. Azokban a zord és gyanakvó években mindez nem volt kevés.

Amikor az 1952-es évtől óraadóként megjelent az ELTE Német Tanszékén, csak azt tudtuk róla, hogy a hadifogság keserves 3–4 esztendejét hagyta maga mögött. Még ott is, a láger embertelen körülményei között is megőrizte emberi és tudósi magatartását. Persze mindez apránként és utólag jutott a tudomásunkra. Tudtuk azt is, hogy hazatérése után az akkor rövid ideig fennálló Idegen Nyelvek Főiskoláján kapott állást. De még azelőtt egy gépíró-iskolában is munkát kellett vállalnia, a gép- és gyorsíráshoz is értett. A 40 év körüli docens a német leíró nyelvtant adta elő évfolyamunknak, érdekes módon és elmélyült ismeretekkel. Tanítását szemléletes példákkal, forrásokkal támasztotta alá. Pedig a nyelvészetet nem volt mindig egyszerű gazdag példaanyaggal előadni!

Elmondta, hogy a soproni Lobenwein családnév úgy születhetett, hogy viselője elvárta, hogy dicsérjék a borát. Az Eilinsgrab családnév magyarázata is érdekes volt, mert a név mögött – *siess a sírodba* – „*a pusztulj, te nyomorult!*” kívánság rejtezhetett. Példaszerű volt pontos kézírása is, amikor az éppen idézett példák a táblára kerültek. Tőle tanultuk meg a legfontosabbat: a tudományos munka alapja mindenkor az előző tudományos kutatás elmélyült ismerete lehet. Ha ezt elfogadjuk, akkor mi is tovább kutathatunk.

Több tudományágat lehetett tanulni Tőle. Ennek egyik területe a régi német kéziratok olvasása, a paleográfia volt. Az első paleográfus diákjai az akkor harmadéves Gárdonyi Sándor – a későbbi jeles debreceni germanista –, és a később nemzetközileg is jól ismert grazi professzor, Klaus Jürgen Hutterer (Hutterer Miklós) voltak. Hozzánk csatlakoztunk néhányan, mint Vizkelety András és jómagam is. Vizkelety Andrást – akkor még piarista kispapot – a biztos latin és a középkori német alapos tudása segítette tanulmányaiban. Engem pedig az vonzott, hogy a kéziratok olvasásával ismeretlen világokat tárhatok fel. Akkoriban egy 17. századi útleírás, Szepsi Csombor Márton *Europica varietasa* (Kassa, 1620) foglalkoztatott. Ezért egy-egy nyelvészeti szeminariumunkon felvidéki példákat idézve szóltam hozzá az egyes témákhoz. Docensünk meg is jegyezte: „Figyeljék csak! Jóska példái mindig felvidékiek, és mindig a most kezdődő kutatásaihoz kötődnek!”

Mollay Károly a kézirat-olvasási gyakorlatain engem a soproni humanista páros, Marx Faut és Melchior Klein nehezen olvasható történeti kéziratához, a *Khurze Verzaichnüs-hez* irányított. Kezembe adta a *Soproni Szemle* sorozatában 1942-ben megjelent Payr György és Payr Mihály krónikájának szövegét. A szöveg kiadója, Heimler Károly előszavában tájékoztatott arról, hogy „A krónikát betűhűen, eredeti írásmóddal közöljük... Hálával gondolok Vitéz Házi Jenő városi főlevéltáros és Mollay Károly intézeti tanár urakra, [ez az utalás az Eötvös Kollégiumi tanári címhez kapcsolódik], akik értékes útbaigazításukkal munkámat nagyban megkönnyítették”

„És miért Soproni Krónikák II. áll a címlapon, Professor Úr?” – kérdeztem a tanáromat. „Mert az I. kötet a Faut Márk és Klein Menyhért krónikája lett volna. Részleteket már ismer belőle, Jóska! Azt én adtam volna ki – folytatta –, de ha beletanul, kiadhatja Maga is, és ebben segítetek.” Ekkor fordult az érdeklődésem a nehezen kibogozható, de vonzó feladatot adó kézirat felé – és Mollay Károly valóban mindenben segített.

Még egy történetet fel kell idéznem megismerkedésünkhöz. Ez Schwartz Elemér germanista nyelvész professzor és a jeles irodalomtörténész, Thienemann Tivadar könyvtári hagyatékának esete. Thienemann professzor 1946-ben külföldre távozott, Schwartz Elemért 1947-ben nyugdíjba küldték. Az 1951-es tanév elején arra figyeltem fel, hogy a tanszék folyosóján egy alacsony könyvszekrény tetején értékes kézikönyvek szabadon, gazdátlanul hevernek. Itt hányódott a két tudós könyvtára is. A tanszéki hivatalsegéd, a sváb Miklós bácsi megsúgta nekünk: „Vigyék csak fiúk, mert úgylis rövidesen zúzdába viszik az egészet.” Ez akkoriban így ment... A könyveket pedig vihette, aki akarta. Én is belenéztem a pusztulásra ítélt könyvkupacba, és kihasztam belőle Pázmány Péter műveinek 20. század eleji kritikai kiadását. Ma is ezt a kiadást használom!

Talált még másvalamit is, Jóska? – kérdezte tőlem Mollay professzor. Megtaláltam a Michnay–Lichner-féle Budai jogkönyv kiadásnak egy példányát 1845-ből. Azt, amiről nemrég tetszett beszélni egy paleográfiai gyakorlaton.” – „Kérem, ezt keresse elő nekem” – mondta. Megkerestem és átadtam neki a ritka kiadványt. Valószínűleg itt kezdődött a barátságunk, amikor ezt a régi szövegkiadást előástam számára. Még hozzátette: „Vigyen Maga is el ezekből a könyvekből bármit, amit használni tud” – tanácsolta „Jobb, ha így legalább megmaradnak! 1959-ben meg is jelent Mollay Károly kritikai kiadásában a *Das Ofner Stadtrecht*, a Budai Jogkönyv.

Már 1953 tavaszán megtapasztalhattam, hogy mit jelent számomra Mollay Károly bölcsessége és elővigyázatossága. A „generalissimus” – Sztálin halálakor egy percre lélekben mindnyájan felszabadultunk. Persze, jobban kinyílt a szánk, mint ahogy akkor lehetett volna. Németh Elemér évfolyamtársammal „Őszinte részvétem” kifejezéssel adtuk a német szakos évfolyamtársak tudtára, hogy most mennyire a „megrendelt” és nem a „megrendült gyászt” éljük át. Pedig ennek a kamaszos számárságnak megrendítő vége is lehetett volna. Egyetlen rongyember évfolyamtársunk, bizonyos W. Béla feljelentett mindkettőnket. Hívtak is a tanszékvezető szobájába. De az ajtó előtt várt minket Végh Gabi, a tanszéki DISZ titkárunk. Még gyorsan oda tudta súgni: „Tagadjatok!” Egy perc alatt átvillant az agyamon: Ezt a „részvétesdit” tényleg le kell tagadni! A különben jóindulatú tanársegédünk közölte velünk a vádat. „Kovács, Né-

meth!” (már sem úr, sem elvtárs nem voltunk) „*Ti gúnyt űztetek Sztálin elvtárs halálából! Ezt W. elvtárs kötelességtudó éberséggel jelentette.*” W. Béla, egy kispesti borbély fia, a nyakunk kitörése árán is így akart magának jó pontokat szerezni! Hamarosan magamra találtam, és indulatosan, öntudatosan védekeztem: „*B. elvtárs ez nem igaz! Engem, a munkásosztály fiát akar így eltávolítani ez a kispolgár? Elvtársak, ez provokáció!*” Szerencsére nem erőltették a dolgot tovább, a besúgás szerencsére lecsengett. Néhány nap múlva mindkettőnket félrevont Mollay Károly: „*Szamarak! Nem tudják a szájukat befogni? Ebből komoly bajuk lehetett volna!*” – tette hozzá. Ebből is láthattuk, hogy Mollay Károly értünk aggódott. Minket védett, nem pedig a rongy besúgót.

Az 1956-os forradalom napjai idején telefonon tartottuk egymással a kapcsolatot. „*Jóska! Ég az Országos Levéltár!* – telefonálta megrendülten. Én azonnal visszaemlékeztem a három év előtti életveszélyes besúgónkra. „*Károly Bátyám! Most kimegyek Kiszestre, mert két nagy füles kijár ennek a csibésznek*” „*Ne piszkítsd be a kezedet!*” – tanácsolta bölcsen. Igaza volt, mert a besúgó újra feljelentett volna a megtorlás idején. A füles helyett jelentkeztem Waldapfel Eszternél, a Széchenyi Könyvtár igazgatójánál, felajánlottam neki, hogy segítek kéziratot menteni, ha szükségessé válik. Hantosné Hajdú Helga, a Kézirattár osztályvezetője bent őrködött, hogyha kell, legalább a Hattól Beszéd szövegét menthesse.

A munkakapcsolatunk már III. éves koromban, 1954-ben elkezdődött. Sokat jelentett ekkor a határsáv elzártágában fulladozó városnak, hogy újra megrendezték a Soproni Ünnepi Heteket. Mollay Károly biztatására és kérésére engedtek el engem a Varga Katalin Gimnáziumban töltött gyakorló hónapjaim idején Sopronba. Ott meghallgattam professzorom nagy érdeklődést kiváltó előadását és dr. Takáts Endre levéltárigazgató Lackner Kristófot bemutató előadását is. Mindezek hatására nyaranként a Levéltár csendjében a *Littera Lackneriana* kézirat-sorozattal ismerkedtem, de maradt időm a tóalmi fürdésekre is.

Már annyira összebarátkoztunk, hogy felkereshettem otthon tartózkodó professzoromat a Balfi útból nyíló Szeder utca 6-ban. Otthonukban Édesanyja, a hagyományos soproni poncichter viseletet hordó asszony nyitott ajtót, és megkérdezte: „*Wen su(e)chn Sie?*” (Kit keres?) „*Herrn Mollay*” – válaszoltam röviden. Az Édesanya így folytatta: „*Meinen Sun, den Herrn Dokter, oder meinen Sun, den Herrn Professor?*” A „*Herr Dokter*”: Mollay János jogász volt, a Városi Tanács majd a Soproni Egyetem főtisztviselője, a „*Herr Professor*” pedig a tanárom. Mollay néni, az Édesanya tudta fiai értékét! „*Den Herrn Professor*” – válaszoltam.

Ahogy már említettem, a paleográfiai gyakorlatokon a két 16. századi soproni humanista Faut Márk és Klein Menyhért krónikájának néhány lapját tanulmányoztuk. Professzor úr már ekkor megismertetett a nehezen olvasható kézirattal, és hamarosan eljött velem az Országos Széchenyi Könyvtár kézirattárába. Ott összeolvastunk néhány oldalt, majd rám bízta a többit: „*Olvassa el és írja le!*” Ha elkészültem egy-egy nagyobb rész másolásával, újra összeültünk és kijavítottuk az olvasataimat. Így folyt ez az államvizsgáig, de azután is. Amikor 1955-ben már az ócsai Általános Iskolában tanítottam, naponta várt engem a kézirattárban. Folyamatosan dolgoztuk fel a szöve-

get, amíg el nem készültünk a híresen nehéz olvasatú kézirattal. Erre a feladatra mindenkor talált időt. Sok értékes munkaórát szánta rám és a kéziratra. Közben összebarátkoztatott a kézirat személyiségeivel is. Tőle tanultam meg hogy nem „Spillig”-nek, hanem Wolf Spillingernek hívták a „dagadt, epikureus (faister Epicuraischer Pfaff)” városplébánost a 16. században. Ehhez persze meg kellett ismerkednem a korábbi helytörténeti irodalom javával. Ekkortájt már a soproni 16–17. század érdekelt: a humanista Lackner Kristóf és Tudós Társasága. Ez érdekelt ma is. Csak a kutatási köröm bővült az emberektől a korszakok átfogó megismeréséig.

Ebben a munkában segített engem, sok szeretettel és türelemmel. Mollay Professor Úr 1913-as születésű volt, én pedig 1932-es. Hamarosan nekem, a kezdő tanárnak a tegeződést is felajánlotta. Ezt nagy megtiszteltetésnek éreztem. A közös munka során megajándékozott a különböző „Soproniensiákkal”, és a barátságával is. Ez volt a nagyobb ajándék. Az egyetem befejezéséig, 1955 nyarára, a Faut- és Klein-krónika szövegének átírásával elkészültem. A szövegkiadást Heimler Károly „áldott emlékének” akartam ajánlani. „Ez így túl érzelgős” igazított szövegem megfogalmazásán professzorom.

Negyven év elteltével a szövegkiadás elé írt rövid előszavában a következőket írta Mollay Károly:¹ „E sorozat első számát Heimler Károly Faut Márk és Klein Menyhért krónikájának tartotta fenn, s utóbbi kiadására e sorok íróját kérte fel. Nem rajtam múlt, hogy az évek folyamán egyre inkább halasztódott e nem könnyű, de éppen ezért vonzó feladat elvégzése. Úgy vélem azonban, hogy Heimler Károly szellemében cselekszem, ha soproni származású tanítványaimat Sopron értékeinek megbecsülésére s Heimler Károly törekvéseinek, munkájának folytatására nevelem.” Ezután megállapította: „Kovács József László nagy és hasznos munkát végzett...” A saját maga áldozatos és irányító szerepéről pedig egy szót sem szólt...

Az emberi és tudományos tisztesség Mollay Károly munkásságában mindvégig összekapcsolódott. Sokkal nehezebb jellemeznem Mollay Károlyt, a tudóst. Ezt 70. születésnapján megkíséreltem, egy-egy fontosabb művét ismertetve. Alapos pályaképet rajzolt a tudós munkásságáról 80. születésnapján Kiss Jenő professzor.²

A Soproni Füzetekben jelent meg 1993-ban Professzorunk hadifogságáról írt visszaemlékezése. Bajtársai kérésének engedve elvállalta a fogolytábor „helyettes főorvosa” tisztségét. Pedig nem tagadta le a fogolytábor főorvosa előtt, hogy nincs orvosi végzettsége. Tudományos ismeretei alapján számos esetben így is helytállt, gyógyított, és hatásos gyógymódokat talált ki. Hiába: a „muszáj” nagy úr volt! Ezeket az emlékeit a fogságából hazajutva, mintegy 45 évvel később jegyezte le. A feladat elvállalására saját fogolytársai kérték meg. Azt tapasztalták ugyanis, hogy a német foglyok minden fontosabb láger-tisztséget magukhoz ragadtak számbeli fölényükre hivatkozva. Arra kérték a társai: „Doktor úr, álljon oda maga is. Tudja a nyelvüket, legalább lesz valaki, aki az érdekeinket képviseli! Mi néhány nap múlva kimegyünk lapátra. Magának is jobb lesz, ha nem kell velünk tartania! Gondoltam, ez bölcs beszéd. Én is

¹ Die Chronik des Marx Faut und Melchior Klein / Faut Márk és Klein Menyhért krónikája, 1526–1616. Hrsg. von József László Kovács (Quellen zur Geschichte der Stadt Ödenburg, Reihe C Bd. 1.) Sopron, 1995.

² Kiss Jenő: Mollay Károly nyelvtudományi munkásságáról. SSz. 51. (1997), 204–207.

odaálltam, akkor még megvolt a zsoldkönyvem, benne a bejegyzés: „Dr. Mollay Károly, főiskolai tanár”

A lágerorvost kijelölő örmény felcser is szívesebben választotta őt. A szlovák tolmács a zsoldkönyv bejegyzését pedig „Doktor professor”-nak fordította, mert csak ennyit értett meg belőle. Az is rokonszenves volt a felcser számára, hogy Mollay is katolikus, hiszen az örmények is katolikusok voltak. Még a rejtegetett Mária-érmét is megmutatta félve Mollay Károlynak, aki azt válaszolta neki: „Auch ich bin katholisch”. A hősünk később közölte a láger főorvosával, hogy nem orvos-doktor, hanem filológus. De az orosz orvos is mellette döntött, miután megkérdezte, tud-e németül, tud-e latinul? Az igenlő válasz után így döntött: „Sie sind mein Stellvertreter! – Maga a helyettesem!”

Megállta a helyét a munkatáborban mint helyettes lágerorvos is. A Berlinben tanult orosz főorvos természetesen ráhagyta a munka nagyját. Jegyezzük azért meg: hiába szerzett empirikus módon ismereteket, közvetlen felettesét, a megfertőzött sebet begipszelő „vracsot” = felcsernőt – egy alorvost mégsem bírálhatta felül. Egy félrekezelte orosz tisztától ezért csak parancsban kérhette, hogy változtasson a téves „gyógy-módon”.

Az egyik gyógynövényhez értő fogolytársa tanácsára kamillát szedetett a fogolytársakkal – ezután a felforralt víz helyett teát kaptak tőle a betegek. Az örmény felcser fehér lázcsillapító port is szerzett – természetesen újságpapírba csomagolva. Ebben a Mohilna altáborban már lázmérője meg sztetoszkópja is volt. A kényszerből lett doktor tudományos gondolkodása már itt kezdett hatni. Egy bádogos fogolytársa amerikai konzervdobozokból gyógyszeres dobozokat gyártott számára. Ebbe kerültek az újságpapír helyett a zsákmányolt német gyógyszerek. A dobozokra pedig „dranka”: nyírfa kéregből készült feliratra a gyógyszerek neve került. A foghúzásokhoz egy ezermester erdélyi fogolytárs bütykölt egy alkalmas „univerzális fogót”.

Mollay már a vagonban útközben egy kis dióhéj-szótárból tanulta az orosz nyelvet. Majd egy „zabrált” orosz újságból, később pedig az engedélyezett Pravdákból „újságos nyelvkönyvet” rakott össze. Amikor már kimehetett a fogolytáborhoz közeli városba, orosz leíró nyelvtant vásárolt magának. Mindezeket a tárgyakat nem hozhatta magával hazatérésekor 1948-ban. De a lágerben megszerzett tudását nem vehette el tőle senki. Hazaérkezése után már az első nagy Hadrovics–Gáldi orosz szótár összeállításában munkatársként segített.

Az 1948 végén hazatért tudóst szétvert egyetemi struktúra fogadta. 45 évvel később megírta mindazt, amit átélt pályakezdő kutatóként, és amivel hazatérve találkozott: „Bleyer elhunyt az 1933-as évben, Gideon Petz 1934-ben. Az Irodalomtörténeti Tanszékét Thienemann Tivadar, a magyar szellemtörténeti iskola vezető alakja, korábban Pozsonyban, majd Pécsen tanított. A Nyelvtörténeti Tanszékét Schwartz Elemér, a névkutató, dialektológus és néprajzos vette át. Ezek miatt megváltozott módszer és célkitűzés mindkét tanszéken. (...)Thienemann Tivadar 1946-ban emigrált, Schwartz Elemért 1947-ben nyugdíjazták. Én személyesen még megéltem Thienemann és Schwartzot, a harmadik következő periódust Túróczi- Trostler József professzorral együtt formáltuk tanszékünk történetét. Úgy illik, hogy erről ifjabb kolléga

mondja el a véleményét³ A visszaemlékező Szász Ferenc megállapította, hogy a hidegháború korában úgy élt a tanszék, mint egy lombjaitól megfosztott fa. Így összegezte a tényeket: „1949-től Turóczy-Trostler József lett a két tanszék vezető professzora. A tanszéket megmenthette, de a hallgatói létszám 10–12 főre csökkent.”

Amikor Mollay Károly visszakerült a tanszékre, az egész egyetemet elöntötte J. V. Sztálin „zseniális nyelvtudományi téziseinek” csodálata. Ő találékonyan megkerülte az előírt hódolatot, mert sohasem kedvelte a lihegő hangnemet. *Geschichte der deutschen Sprache* című jegyzetének (amely jellemző módon csak 20 példányban(!) jelent meg) 1. paragrafusában leírta kommentár nélkül az alap/felépítmény tézist. Majd minden további kommentár nélkül rátért a nyelvtörténeti összefoglalásra. Pedig akkoriban volt olyan tanárunk, aki Sztálin halálakor megtört hangon kisfiát(!) idézte: „Apuka! Most mi lesz velünk? És mi lesz az egész világgal?” A professzor neve maradjon titok. Mollay Károly emberi tartásáról már az előbbieken szótlan feljelentésünk kapcsán. Nála egy volt fontos: a tisztességes tudományos életmű.

Mérlegre teheti mindenki Mollay Károly tudományos életművét, aki kézbe veszi a 65. születésnapjára készült emlékkönyvet.⁴ A szerény nyomdai kivitelben készült kötetbe úgy ragasztották be professzorunk arcképét, ahogy a tanszéki szobájában ül íróasztalánál, a háttérben Tischbein Goethe itáliai arcképnek másolatával.

Életművének többsikú, gazdag tartalmú írásai 1935-től követhetők.⁵ Ifjúkori tanulmányai közül ki kell emelnem nagy tudományos hírnevet jelentő bírálatát Belitzky János 1938-ban megjelent *Sopron vármegye története* 1. kötetéről.⁶ A millennium időszakában számos megyetörténet jelent meg, de kimaradt a megyetörténetek sorából Sopron megye. A Belitzky-féle munka elkésett és tudományos szempontból indokolatlan terjedelmű, feldagasztott összefoglalás. Mollay gondos elemzése kimutatta a jellemző hibáit, például azt, hogy a szerző időnként jelzés nélkül emelte be könyvébe mások tudományos eredményeit. A megyetörténet „a föld kihűlésével” (!) kezdődött. A monográfia már megjelenése időpontjában is elkésett, délibábos vállalkozás volt. A bírálat akkora vihart kavart, hogy a „megsértődött vármegyei vezetés” visszahívta tiltakozásaként Sümeghy Dezső megyei főlevéltárost a Soproni Szemle szerkesztőbizottságából. Mindez nem javított a megbírált munka értékén, de kiválóan megmutatta az induló 25 éves tudós szakmai ítélőképességét. Ebből az írásából meg lehet tanulni azt, hogy mit várhatunk el egy helytörténetet író szakembertől. Ezért a zsámbéki Főiskolai Füzetek „*Helytörténeti tanulmányok*” gyűjtőkötetébe 1992-ben újra beválogattam hallgatóim okulására Mollay Károly teljes bírálatát.

A nyelvtörténet, a rendszeres leíró nyelvtan sok előadó esetében nem jelent érdekesítő élményt! Nem igaz ez, ha azt Mollay Károly adta elő! Ha kellett, beszédhelyzeteket mutatott be, ezzel adott példát a hallgatóinak. Bemutatta például az önmagával vitatkozó, indulatosan társalgó figurát beszédhelyzetben: „*Megmondtam nektek! Hát nem megmondtam előre?*” Nem lehetett nem figyelni Rá! Hiller István, a

³ Das Germanistische Institut stellt sich vor. Hg. Zsuzsa Breier, Ferenc Szász. Budapesti Beiträge zur Germanistik 23. Bp., 1993, 10.

⁴ Festschrift für Karl Mollay zum 65. Geburtstag. Hg. Antal Mádl. Budapesti Beiträge zur Germanistik 4. Bp., 1978.

⁵ *Mollay Erzsébet*: Mollay Károly írásainak bibliográfiája. In: *Mollay Károly (1913–1997)*. Szerk. Bolla Kálmán. Bp., 1997, 8–27.

⁶ *Mollay Károly*: Sopron vármegye történelmének nyelvészeti és történeti kérdései. SSz. 3. (1939), 232–239; 358.

soproni egyetemi könyvtár egykori főigazgatója így emlékezett a tudományágat előadó professzorra: „Olyan fölényes biztonságérzettel lépett a katedrára, és úgy adta elő pl. a rendszeres német leíró nyelvtant, hogy mi hallgatói valósággal csodáltuk a teljesítményét. Szigorúsága, határozottsága, következetessége és mély humanizmusa olyan tulajdonságok, melyeket az egykori tanítványok (...) szerte az országban és a határokon túl tisztelettel és szeretettel emlegetnek.”⁷

Mollay Károly legismertebb „sikerkönyve” kétségtelenül Helene Kottannerin emlékirata a szent korona elrablásáról. Maga is azt vallotta, hogy ez az egyik legkedvesebb munkája. Ma sem tudok mást írni a kiadványról, mint amit 1971-ben írtam le, amikor az a *Wiener Neudrucke* sorozatában megjelent: „...a tekintélyes osztrák kiadványsorozat szerencsés kézzel sorolta kiadványai közé.”⁸ Különös időszerezéget adott Mollay Károly hiteles értelmezésekkel ellátott fordításának, hogy a korona hazatérése idején, 1978-ban jelent meg újra a Magyar Helikon sorozatában. A mű kiadásával jó történeti forrást, olvasmányos könyvet kapott kezébe mind a történész, mind a történelem iránt érdeklődő olvasó. Helene Kottannerin emlékezése megjelent még *A korona kilenc évszázada* nagyobb alakú kötetében, sőt annak népszerű, olcsóbb változatában is 1979-ben.

Ugyanakkor még érezni lehetett a források megjelenítésével szembeni „elvtársi ellenállást” is. Ebben a két kiadvány-változatban tettem közzé magam is Csontos István ráckevei koronaőr főtörzsőrmester 1944/45-ös korona-rablásról emlékező vallomását. Amikor először jelentkeztem a Pest megyei Hírlapnál a magnetofon felvételtől lejegyzett átirattal, az akkori főszerkesztő-helyettes türelmetlen hangon adta tudtomra, hogy „ilyen fasiszta visszaemlékezést” ők ugyan nem jelentetnek meg! Szerencsémre tudtam a Helikon Kiadó készülő kiadványáról, és felajánlottam a riport szövegét a kötetet szerkesztő Katona Tamásnak. Nagy meglepetésemre a szerkesztő annyira fontosnak találta az újabb forrást, hogy azonnal elutazott a kéziratért Ráckevére. A készülő kötet számára sürgős lett a Csontos-visszaemlékezés, mert a kötet többi anyaga már a nyomdában volt, s a nyilas koronarablásról nem akadt érdemleges visszaemlékezés. Így jelent meg a ráckevei visszaemlékezés Mollay Károly Kottannerin-fordításával együtt. A figyelmes professzor gratulált volt tanítványának az újabb forrásközléshez, a hű és pontos történeti valóságot feltáró riporthoz, mondván, legalább hiteles szemtanút sikerült megszólaltatni. Mindenkor tudott örülni a tanítványai sikerének!

Még egy fontos kutatási területről szeretnék röviden szólni. A helytörténet és forráskutatás sajátos ötvözete az a remek sorozat, melyet röviden *soproni háztörténet* néven említhetünk. Ezek sorozata egy önálló, olvasmányos tanulmánykötetet adna ki. A jeles évforduló idején erre is gondolni lehetne! Mollay tudományos munkásságának jelentős része az a történettudományi és nyelvtudományi ismereteit egyesítő cikksorozat, melyeket helytörténet/háztörténet közös címmel határozhatunk meg. A műfaj elvi kérdéseit és eredményeit maga is értékelte a *Sopron 1945–1985 c. tanulmánykö-*

⁷ Hiller István: Mollay Károly 70 éves. SSz. 37, (1983), 325–327.

⁸ Kovács József László: Karl Mollay (Hg.): Die Denkwürdigkeiten er Helene Kottannerin (1439–1440). Wien, Österreichischer Bundesverlag, 1971 (Wiener Neudrucke Bd. 2). SSz. 25 (1971), 381–382.

tetben.⁹ Felhívta a figyelmet arra, hogy a témakör kutatásához hatalmas és értékes forrás áll a kutatás rendelkezésére a városi adójegyzékek sorozatában. Ezt többek között az 1527. évi adójegyzék kiadásának elemző bevezetőjében is részletesen igazolta.¹⁰

Mollay Károly több évtizedes kutatásait egyesítette a *Német–magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig* című monográfiájában.¹¹ A mű anyaga annyira élő ma is, hogy Ludwig Emil a Magyar Nemzetben egy-egy középkori templom történetéről írva gyakran Mollay Károly névfejtéséből indul ki: így például néhány hete Kolontár templomáról írt. Már kötetről írt recenziómban is arra kértem Mollay Károlyt, hogy a témakörben közölt írásait foglalja össze egy olvasmányos és tanulságos kötetben.¹² Most az érdeklődő olvasó csak a Soproni Szemle évfolyamait átlapozva keresheti össze a nyelvtörténet és a helytörténet témakörben megírt hosszabb-rövidebb írásait. Egy jól válogatott tanulmánygyűjtemény Mollay Károly mindenki által olvasható „emléktáblája” is lehetne!

Professzorunkat a családnevük magyarázata is többször foglalkoztatta. 1983-ban, 70. születésnapján Beate Dohndorfnak vallott a Neue Zeitungban családja származásáról, majd 10 évvel később a Soproni Szemle keresté, elemezte a családneve rejtelseit. A kérdésre mindkét ünnepi riportban azonos szellemben megfogalmazott választ adott. A professzor megkérdezte a Neue Zeitung riporterét: „*Mi a véleménye arról, honnan ered a Mollay családnév? Annyit elárulok Önnek, hogy sem német, sem magyar, sem szláv.*” „*A nyomós érv az ő kezében volt – tette hozzá a riporter – mert a török eredetre nem is tippeltem volna.*”¹³ – „*A törökben a mullah papot, tanítót, szóval tanult embert jelent. Buda visszavételénél fogságba került egy török, itt marad, megkeresztelkedik, és mint török tolmács működik tovább, úgy gondolom, hogy ez lehetett a mi ősünk.*”¹⁴

A véletlen segített abban, hogy bemutathattam Mesterünk halálának tizedik évfordulóján visszaemlékező írásomban a Magyarországon maradt török őst.¹⁵ A nyelvész tehát pontosan megérezte a valóságot. Valóban itt maradt egy *mullah*, akiből tanító és zenész lett. Nagyon sajnálom, hogy Kari bácsi életében még nem szolgálhattam ezzel a történeti adattal, bizonyára örült volna neki. A felfedezésem története a következő: a 2000-es évek elején a Literáti Nemes Sámuel 1841-es rabló hadjárata során Sopronból elkerült Hans Giwitzer és veje Andreas Haberle 17. század végi családi krónikájával (*Hauschronik*) foglalkoztam. (Ezt is a Gamauf-hagyatékából vitte el a rabló antikvárius.) A kéziratban szereplő személyek azonosításához Kaleschiak Péter katolikus káplán kéziratának fénymásolatát forgattam az 1690-es évekből. Tudtam, hogy

⁹ *Mollay Károly: A helytörténetírás.* In: Sopron 1945–1985. Szerk. Mollay Károly. Sopron, 1985, 132–138. Ld. erről Szende Katalin tanulmányát is a Soproni Szemle jelen számában.

¹⁰ *Mollay Károly: Az 1527. évi soproni adójegyzék.* SSz. 45 (1991), 62–75.

¹¹ *Mollay Károly: Német–magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig.* Bp., 1982.

¹² *Kovács József László: Mollay Károly: Német–magyar nyelvi érintkezések a XVI. század végéig.* Bp., 1982. SSz. 38 (1984), 285–286.

¹³ *Neue Zeitung* 1983/48.

¹⁴ *Szende Katalin: „Én most is mindennap Sopronban vagyok...” Születésnap beszélgetés Mollay Károssal.* SSz. 47. (1993), 296–305, itt: 296.

¹⁵ *Kovács József László: Melchior Mollay praeceptor et musicus (1690–1691). Tisztelgés Mollay Károly halálának 10. évfordulóján.* SSz. 61. (2007), 200–202.

Bán János katolikus egyháztörténész szép portrét rajzolt róla 1942-ben.¹⁶ Természetesen nem tanulmányozta a terjedelmes kézirat szennylevelének bejegyzéseit, mert nem ez volt a feladata. Itt olvasható ugyanis a Mollay család származását megfejtő fontos bejegyzés. A katolikus iskolában és a Szent Mihály-templomban különböző munkák elvégzéséről egy-két aláírással hitelesített feljegyzést találunk. Az egyik a munkát elvégző Adam Kirnich kezétől származik, a másik aláíró a katolikus tanító: „*Melchior Mällay Praeceptor vnd Musicus bey S. Michael in Oedenburg.*” A feljegyzés szövege a következő: „*Anno 1690 dem 12. Febr(uari) dißes Werk hat zugericht worden, auch in der Michels Kirchen droben*” Azaz: „Ezt a munkát elvégezte 1690. február 12-én a fent a Szent Mihály templomban is.”¹⁷

Ez a Melchior Mällay = Mollay volt a professzortól *Mullah* névvel meghatározott egykori tolmács. Kikeresztelkedése után a Melchior keresztnévet kapta. Sopronban katolikus kántorként és muzsikusként alkalmazták. Elődje Franz Grulich kántortanító lehetett, az ő utódjaként műköhetett az iskolában és a Szent Mihály templomban.

A ruszti születésű evangélikus kántor, Johannes Wohlmuth naplójában számos ilyen átkeresztelkedési esetet jegyzett fel. A török gyerekek 1686 után divattá vált átkeresztelése idején még Lipót császár is vállalt ilyen keresztapaságot. Ismert történet a vallást váltó hős katona, a „Czunken-Beg” – Csonka bég esete, aki felnőttként lett császári főtiszt. Így kerülhetett Melchior Mollay is a soproni katolikus iskolához. Ő lehetett a Mollay család első soproni tagja. Valószínűleg található a személyéről még néhány további adat is; a legfontosabb – a véletlen segítségével – megoldódott. A kérdés tisztázásakor többen segítettek nekem. Itt is megköszönöm Dominkovits Péter levéltár-igazgató akkori segítségét, aki a Városi Levéltárban található – a Kaleschiak krónikáról készített felvétel segítségével segített azonosítani Melchior Mollay személyét.

Mollay professzor úr Édesanyja 60 évvel ezelőtt kérdezte tőlem: „*Wen su(e)chn sie? Meinen Sun den Herrn Professor? Ma sem mondhatok mást, mint amit akkor mondtam: „Ich su(e)ch den Herrn Professor Dr. Karl Mollay. – Kit keres? Dr. Mollay Károly professzort keresem.*” Őt keresem ma is, akinek első ismert öse valóban „praeceptor- és musicusként” tűnt fel Sopronban az 1690-es évek elején. Az én Mesterem és „Karmesterem” valóban Mollay Károly professzor volt. Tőle sajátítottam el a helytörténet tiszteletét és a kéziratok olvasásának módszerét. Ezt sohasem feledtem el! Mindezért tisztelettel emlékezem ma is, 80. életévemben Mesteremre – praeceptoromra –, a száz éve született Mollay Károly professzor úrra.

¹⁶ Bán János: Kaleschiák Péter (1616–1696). SSz. 6. (1942) 86–89.

¹⁷ A hivatkozott kézirat az Evangélikus Országos Levéltárban található, Budapesten, az I.a 8./9. számon. V.ö.: Kovács József: Die Ödenburger Chronik. Eine Gattung der Schriftlichkeit bei den Weinbauern. In: Forscher – Gestalter – Vermittler. Festschrift Gerald Schlag. Hg. von Wolfgang Gürtler – Gerhard J. Winkler. Eisenstadt. 2001. 195–204. (Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland, 105.)